

Bureyeva Hurriyat

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Filologiya va tillarni o‘qitish (o‘zbek tili) yo‘nalishi, 3-kurs, 3.23-guruh talabasi

E-mail: xayrullaurazaliyev@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur tadqiqotning maqsadi hikoyada qo‘rquv motivi, ayol erki, patriarxal muhit, ruhiy zo‘ravonlik va inson qadr-qimmatini masalalarining qanday badiiy ifodalanganini ochib berishdan iborat. Maqolada tarixiy-adabiy, germevistik, lingvopoetik, qiyosiy-tahliliy va matn tahlili usullaridan foydalanildi. Tahlil natijasida Unsin obrazi oddiy jabrdiyda emas, balki erk istagi va insoniy sha‘n uchun kurashuvchi shaxs sifatida namoyon bo‘lishi aniqlandi. Dodxo obrazi esa ijtimoiy zulm, mutelikni saqlab turuvchi kuch va ma‘naviy qashshoqlik timsoli sifatida talqin qilindi. Xulosa sifatida “Dahshat” hikoyasi o‘zbek hikoyachiligida inson ruhiyatini keskin dramatik holatda ochish, ayol taqdirini ijtimoiy muammo darajasiga ko‘tarish va erkinlik g‘oyasini ramziy-badiiy vositalar orqali ifodalashda muhim adabiy hodisa ekani asoslanadi.

Kalit so‘zlar: Abdulla Qahhor, “Dahshat”, Unsin, ayol obrazi, qo‘rquv motivi, psixologik tahlil, realizm, erk g‘oyasi.

KIRISH

XX asr o‘zbek adabiyotida hikoya janrining shakllanishi va badiiy takomilida Abdulla Qahhor ijodi alohida o‘rin tutadi. Adib nasrida hajm jihatidan ixcham, mazmun jihatidan esa teran asarlar ko‘p uchraydi. Qahhor hikoyalarida birgina voqea, birgina ruhiy vaziyat yoki keskin dramatik lahza orqali butun bir davrning ijtimoiy manzarasi, odamlarning ichki dunyosi, muhit va shaxs o‘rtasidagi ziddiyat ochiladi. Shu ma‘noda “Dahshat” hikoyasi yozuvchining psixologik realizmga asoslangan yirik badiiy yutuqlaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, hikoyada tasvirlangan ayol taqdiri, erksizlik, oilaviy-madaniy muhitdagi zo‘ravonlik, shaxs sha‘ni va ruhiy bosim masalalari bugungi adabiyotshunoslikda ham muhim ilmiy muammolar sirasiga kiradi. “Dahshat” faqat o‘tmish hayotining qora manzaralarini ko‘rsatadigan asar emas; u insonning ozodlikka

intilishi, qoʻrquvni yengish uchun topgan ichki tayanchi, zoʻravon tuzum qarshisida ruhiy jasorat koʻrsatishi haqida hamdir. Asardagi qabriston, shamol, tun, maymun, choynak, qumgʻon kabi detallar voqea tasviri bilan birga ramziy maʼno ham kasb etadi.

Abdulla Qahhor 1907-yil 17-sentabrda Qoʻqonda tugʻilgan, 1967-yilda Oʻzbekiston xalq yozuvchisi unvoni bilan taqdirlangan yirik adibdir. Uning hikoyachilik mahorati oʻzbek nasrida realizm, hayotiy tafsilot, keskin xarakter va dialog madaniyatini kuchaytirgan omillardan biri boʻldi. “Anor”, “Bemor”, “Oʻgʻri”, “Dahshat”, “Mayiz yemagan xotin” kabi hikoyalarda muallif jamiyatdagi adolatsizlikni mayda maishiy voqealar fonida emas, balki inson ruhiyatiga taʼsir etuvchi kuch sifatida koʻrsatadi [1; 2].

Tadqiqotning maqsadi “Dahshat” hikoyasida qoʻrquv, erk va ayol taqdiri masalalarining badiiy talqinini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: birinchidan, hikoyaning syujet qurilishi va konflikt tabiatini tahlil qilish; ikkinchidan, Unsin, Olimbek dodxo va Nodirmohbegim obrazlarining semantik vazifasini ochish; uchinchidan, asardagi ramziy detallar va psixologik tasvir vositalarini izohlash; toʻrtinchidan, hikoyaning oʻzbek adabiyotidagi ijtimoiy-estetik ahamiyatini baholash.

Maqolaning muammo qoʻyilishi quyidagicha ifodalanadi: “Dahshat” hikoyasidagi asosiy dahshat nimada — qabriston vahimasidami yoki tirik insonlar yaratgan zulm muhitidami? Ushbu savol asarni talqin qilishda muhim kalit vazifasini bajaradi. Chunki Qahhor badiiy niyatining markazida oddiy qoʻrquv emas, balki ijtimoiy qoʻrquv, mutelik va ozodlik oʻrtasidagi ziddiyat turadi. Hikoyadagi tashqi qoʻrquv — qabriston, shamol, qorongʻilik — ichki va ijtimoiy qoʻrquvni ochishga xizmat qiluvchi vositadir.

METODLAR

Maqolada tadqiqot obyekti sifatida Abdulla Qahhorning “Dahshat” hikoyasi tanlandi. Tahlil predmeti esa asardagi qoʻrquv motivi, ayol obrazi, erksizlik va badiiy psixologizm masalalaridan iborat. Tadqiqotda bir nechta ilmiy usul uygʻun qoʻllandi. Avvalo, tarixiy-adabiy yondashuv orqali hikoyada aks etgan ijtimoiy muhit va xotin-qizlar hayotiga oid tasvirlar oʻz davrining maʼnaviy-ijtimoiy sharoiti bilan bogʻliq holda baholandi.

Ikkinchidan, germeneytik usul asosida asardagi asosiy ramzlar va obrazlar maʼnosi talqin qilindi. Qabriston faqat voqea sodir boʻladigan makon emas, balki qoʻrquv, jaholat va sinov maydoni sifatida oʻqildi. Dodxo xonadoni esa tashqi tomondan “tiriklar yashaydigan” joy boʻlsa-da, mazmunan erksizlik, befarqlik va zoʻravonlik

hukm suradigan muhit sifatida talqin qilindi. Shu sababli hikoyadagi “dahshat” tushunchasi ko‘p qatlamli badiiy birlik sifatida ko‘rib chiqildi.

Uchinchi, lingvopoetik tahlil yordamida muallifning peyzaj, dialog, detal, ichki kechinma va kontrastdan foydalanish mahorati o‘rganildi. Asardagi shamol tasviri, qorong‘ilik, sag‘ana, o‘t, choynak va qumg‘on kabi detallar qahramon ruhiyatining tashqi ifodasi sifatida sharhlendi. To‘rtinchi, qiyosiy-tahliliy yondashuv orqali “Dahshat”dagi ayol taqdiri Qahhorning boshqa hikoyalaridagi ijtimoiy adolatsizlik motivlari bilan umumiy nuqtalarda solishtirildi.

Tadqiqotning nazariy asosi sifatida o‘zbek hikoyachiligi, realizm, obraz va konflikt nazariyasi, shuningdek, Abdulla Qahhor ijodi haqidagi adabiyotshunoslik qarashlari e‘tiborga olindi. Maqola matnida asosiy urg‘u asarning ichki badiiy tuzilishi va g‘oyaviy-estetik vazifasini ochishga qaratildi. Shu bois tahlilda voqeani qayta hikoya qilishdan ko‘ra, obrazlar harakati, muhit bosimi va ruhiy drammatizmning badiiy mexanizmini yoritishga alohida e‘tibor berildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, “Dahshat” hikoyasida markaziy konflikt oddiy garov yoki jasorat sinovi atrofida emas, balki shaxs erki va mustabid muhit o‘rtasidagi ziddiyat asosida qurilgan. Unsin go‘ristonga borishga o‘zini ko‘rsatish yoki mol-dunyo topish uchun rozi bo‘lmaydi. Uning maqsadi — Dodxo xonadonidan butunlay ketish, Ganjiravonga qaytish, ya‘ni o‘z hayotini o‘zi belgilash huquqiga ega bo‘lishdir. Demak, hikoyadagi tashqi voqea ayol erki uchun qo‘yilgan fojiali sinov shaklida rivojlanadi.

Birinchi natija shundan iboratki, Unsin obrazi asarda passiv jabrdiyda darajasida qolmaydi. U qo‘rqadi, ikkilanadi, jismonan ojizlanadi, ammo ichki maqsadidan voz kechmaydi. Uning “menga davlat kerak emas” mazmunidagi javobi obrazning axloqiy mezonini ochadi: Unsin uchun boylik emas, ozodlik muhim. Shu jihatdan u o‘zini qurbonlikka olib borayotganini sezsa ham, erksizlikdan ko‘ra xavfli sinovni afzal ko‘radi. Bu holat Qahhor realizmining muhim belgisi — qahramon ruhiyati va ijtimoiy sharoitning uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi [3].

Ikkinchi natija Olimbek dodxo obrazining badiiy vazifasi bilan bog‘liq. Dodxo asarda faqat shafqatsiz er yoki xonadon boshlig‘i emas, balki ijtimoiy hukmronlik, kibr va ma‘naviy tubanlik timsolidir. U o‘z qo‘rquvini yashirish uchun boshqalarga hukmronlik qiladi; o‘zining ojizligini Unsin ustidan zo‘ravonlik o‘tkazish orqali berkitadi. Qabristondan qo‘rqadigan dodxo o‘zini “dovyurak” qilib ko‘rsatishga urinadi, biroq asar davomida uning haqiqiy qiyofasi fosh bo‘ladi. Qahhor Dodxoni

kulgili holatga tushirish bilan cheklanmay, uning zolimlik mohiyatini fojia orqali ochadi.

Uchinchi natija Nodirmohbegim obrazi orqali aniqlanadi. U hikoyada ikkinchi darajali obrazdek ko‘rinsa-da, aslida ayollar muhitining ichki iztirobini ifodalovchi muhim qahramondir. Nodirmohbegim Unsinni tushunadi, uning maqsadini sezadi, unga rahm qiladi, lekin zulm tizimi qarshisida ochiq qarshilik ko‘rsatishga kuch topa olmaydi. Uning kaltaklanishi va Unsin boshida yig‘lashi asardagi ayollar birdamligi va oqizligi orasidagi ziddiyatni ochadi. Bu obraz orqali muallif bir xonadon ichidagi ayollar taqdiri umumiy qo‘rquv zanjiri bilan bog‘langanini ko‘rsatadi.

To‘rtinchi natija shuki, hikoyada “dahshat” tushunchasi ikki makon orqali ochiladi: o‘liklar go‘ristoni va tiriklar go‘ristoni. Unsin uchun qabriston qanchalik vahimali bo‘lmasin, Dodxo xonadoni undan ham dahshatliroqdir. Chunki qabristondagi qo‘rquv tasavvur, mish-mish va qorong‘ilikdan tug‘iladi; Dodxo xonadonidagi qo‘rquv esa tirik insonlar tomonidan yaratiladi. Shu sababli asar nomidagi “dahshat” faqat mistik qo‘rquv emas, balki ijtimoiy-ma‘naviy dahshatni ham anglatadi. Bu qatlam hikoyaning g‘oyaviy chuqurligini belgilaydi.

Beshinchi natija asardagi badiiy detallar tahlilida namoyon bo‘ladi. Shamol hikoyaning boshidan oxirigacha davom etib, umumiy ruhiy bezovtalikni kuchaytiradi. Qorong‘ilik va ko‘r oydinlik Unsinning ichki holatini, noma‘lum kelajak sari yurishini ramziy ifodalaydi. Qumg‘on va choynak oddiy uy-ro‘zg‘or buyumlari bo‘lsa-da, hikoyada ayol zimmasiga yuklangan og‘ir sinov belgisiga aylanadi. Maymun epizodi esa Dodxoning insoniylikdan yiroqligini yanada ochadi: u Unsinning qo‘rquvini ko‘paytirish uchun tabiiy vahimani sun‘iy ravishda kuchaytiradi.

Oltinchi natija shundan iboratki, Qahhor hikoyada psixologik tasvirni tashqi harakat bilan uyg‘unlashtiradi. Unsinning go‘ristonga borishi yo‘l yurish emas, balki ruhiy sinov jarayonidir. U har qadamda qo‘rquv bilan kurashadi, o‘ziga dalda beradi, goh orqaga chekinadi, goh oldinga intiladi. Muallif bu jarayonda uzun izohlar bermaydi; qahramon holatini harakat, detal va qisqa ichki nutq orqali ko‘rsatadi. Natijada o‘quvchi Unsinning qo‘rquvini tashqi voqea sifatida emas, ichki kechinma sifatida his qiladi.

Yettinchi natija hikoyaning ijtimoiy-estetik ahamiyati bilan bog‘liq. “Dahshat” o‘zbek adabiyotida ayol taqdirini maishiy muammo darajasidan yuqori ko‘tarib, inson erki va sha‘ni masalasiga aylantiradi. Asar o‘tmish hayotini fosh etish orqali adabiyotning ijtimoiy vazifasini bajaradi, ammo buni publitsistik bayon bilan emas, badiiy obraz,

konflikt va dramatik yakun orqali amalga oshiradi. Unsinning o'limi fojia bo'lsa-da, uning erkinlik istagi ma'naviy g'alaba sifatida talqin etiladi.

MUHOKAMA

“Dahshat” hikoyasini muhokama qilishda, avvalo, Qahhorning badiiy niyati va hikoya janri imkoniyatlaridan foydalanish mahoratini ko'rish zarur. Adib keng ijtimoiy muammoni katta epik tasvirsiz, bir kechalik voqea asosida ochadi. Hikoyada vaqt chegaralangan, makon esa asosan Dodxo uyi va qabriston bilan cheklangan. Ammo aynan shu cheklanganlik asarning dramatik kuchini oshiradi. Kichik makonda katta ma'naviy muammo — inson erki va zulm to'qnashuvi yuz beradi.

Asardagi qo'rquv oddiy biologik hissiyot emas. U ijtimoiy tarbiya, diniy-mistik tasavvurlar, erkni bo'g'uvchi urf-odatlar va zo'ravonlik tizimi bilan bog'liq holda shakllanadi. Dodxo ham qo'rqadi, Unsin ham qo'rqadi. Biroq ularning qo'rquvi bir xil emas. Dodxo o'limdan, qabristondan, o'z obro'sining yo'qolishidan qo'rqadi; Unsin esa avval qabristondan qo'rqadi, keyinroq undan ham dahshatliroq narsa — tiriklar zulmi borligini anglaydi. Shu jihatdan hikoya qo'rquvning ijtimoiy mohiyatini ochadi.

Unsin obrazining badiiy qimmati uning ichki ziddiyatida namoyon bo'ladi. U mutlaqo qo'rqmas qahramon emas. Aksincha, u oddiy inson sifatida qo'rqadi, vahimaga tushadi, tanasi zaiflashadi. Ammo uning jasorati qo'rqmaslikda emas, qo'rquvni yengishga urinishidadir. “O'likning joni yo'q!” degan qisqa takror qahramonning o'zini ruhlantirish vositasiga aylanadi. Bu jumla psixologik jihatdan himoya mexanizmi, badiiy jihatdan esa ichki monologning siqiq ko'rinishi sifatida ishlaydi.

Dodxo obrazini faqat salbiy personaj sifatida baholash yetarli emas; u orqali yozuvchi muayyan ijtimoiy tartibning mohiyatini ochadi. Uning xonadonida ayollar bir-biridan qo'rqadi, savolga javob bermaslik ham jazoga sabab bo'lishi mumkin, insoniy istak esa isyon sifatida qabul qilinadi. Bu muhitda erkin so'zlash, tanlov qilish, shaxs sifatida qadrlanish imkoniyati yo'q. Shuning uchun Unsinning ketish istagi oddiy oilaviy nizo emas, balki insoniy huquq va qadr-qimmat talabidir.

Nodirmohbegimning fojiasi esa boshqacha. U Unsinning ahvolini tushunadi, lekin qo'rquv tizimidan chiqib keta olmaydi. Asar oxirida uning dargohni tark etishi ma'lum ma'noda kechikkan uyg'onishdir. U Unsin jasadi bilan ketar ekan, aslida o'zining ichki qarorini ham bildiradi: endi bu zulm maskanida yashash mumkin emas. Demak, Unsin fojiasi boshqa ayol obrazining ma'naviy uyg'onishiga ham sabab bo'ladi. Shu nuqtada hikoya fojiali yakunga qaramay, ichki norozilik va ozodlik g'oyasini kuchaytiradi.

Qahhorning badiiy mahorati peyzajdan foydalanishda ham yaqqol ko‘rinadi. Hikoya boshidagi shamol tasviri shunchaki tabiat manzarasi emas. U voqealar rivojiga psixologik fon yaratadi, personajlar qalbidagi bezovtalikni tashqi olamga ko‘chiradi. Shamolning oxirigacha davom etishi fojia tugaganidan keyin ham muhitdagi dahshat to‘xtamaganini anglatadi. Tabiat manzarasi bilan inson ruhiyati o‘rtasidagi bunday uyg‘unlik Qahhor hikoyachiligining ta’sirchan xususiyatlaridan biridir.

Hikoyadagi ramziy oppozitsiyalar ham muhim: uy va qabriston, tirik va o‘lik, qo‘rquv va umid, zo‘ravonlik va erk, tashqi jasorat va ichki qo‘rqoqlik. Dodxo go‘yo tiriklar dunyosining hukmdori, Unsin esa ojiz ayol. Ammo voqealar rivojida bu nisbat o‘zgaradi: Unsin ma‘nan kuchli, Dodxo esa ichdan qo‘rqoq va tuban shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Shunday qilib, muallif tashqi hokimiyat bilan ichki ma‘naviy kuch o‘rtasidagi ziddiyatni ochadi.

Boshqa adabiyotshunoslar Abdulla Qahhor ijodida ixchamlik, realizm, keskin detal va hayotiy dialog muhim o‘rin tutishini qayd etganlar [4; 5]. “Dahshat” aynan shu xususiyatlarni mujassamlashtiradi. Unda ortiqcha izoh yo‘q, har bir detal syujetga xizmat qiladi, dialoglar personaj xarakterini ochadi. Masalan, Dodxoning zaharxanda ohangdagi savollari uning kibrini, Unsinning qisqa javoblari esa ichki qat’iyatini ko‘rsatadi. Muallif qahramonlarni tavsiflab berishdan ko‘ra, ularni vaziyat ichida ko‘rsatadi.

Hikoyaning zamonaviy ahamiyati ham katta. Bugungi o‘quvchi asarni o‘tmishdagi xotin-qizlar hayoti haqidagi matn sifatida o‘qishi mumkin, ammo undagi asosiy g‘oya hozir ham dolzarb: inson sha’ni, erkin tanlov, zo‘ravonlikka qarshi turish, qo‘rquv madaniyatidan xalos bo‘lish. Adabiyotning kuchi shundaki, u tarixiy voqeani bugungi axloqiy savolga aylantiradi. “Dahshat” ham o‘quvchini Unsin taqdiri orqali befarqlik, zulm va erksizlik oqibatlarini haqida o‘ylashga majbur qiladi.

Shuningdek, asar ayol obrazini faqat rahm-shafqat uyg‘otuvchi qahramon sifatida emas, balki axloqiy mezon sifatida talqin qiladi. Unsinning tanlovi Dodxo muhitining tubanligini fosh etadi. U o‘z hayoti evaziga bo‘lsa ham, erksizlikni qabul qilmaydi. Shu bois uning o‘limi jismoniy mag‘lubiyat, ammo ma‘naviy taslim bo‘lmaslik sifatida ko‘rinadi. Qahhorning badiiy kuchi ham ana shunda: u fojiali yakun orqali o‘quvchida nafaqat achinish, balki ijtimoiy xulosa chiqarish ehtiyojini uyg‘otadi.

“Dahshat”dagi syujetning bunday qurilishi o‘quvchini bir voqea ichida bir necha axloqiy savol bilan yuzlashtiradi. Birinchi savol — inson erkinligi qanday sharoitda eng oliy qadriyatga aylanadi? Ikkinchi savol — qo‘rquvni kim yaratadi: tabiatmi, xurofotmi yoki insonning o‘zi? Uchinchi savol — zulmga moslashgan muhitda rahm-

shafqatning o‘zi yetarliymi? Asar ushbu savollarga tayyor javob bermaydi, balki Unsin taqdiri orqali o‘quvchini mustaqil xulosa chiqarishga undaydi. Shu jihatdan hikoya didaktik bayondan ko‘ra kuchliroq ta’sirga ega bo‘lgan badiiy-estetik tizim sifatida ishlaydi.

Lingvopoetik jihatdan muallif nutqining tejamkorligi alohida e’tiborga loyiq. Qahhor voqeani cho‘zmaydi, personajlarning ichki dunyosini uzun psixologik izohlar bilan emas, balki vaziyatning o‘zi, qisqa replika, imo-ishora, tana harakati va predmet detali bilan ochadi. Masalan, Unsinning Ganjiravonga ketish istagini ochiq aytishi, Dodxoning avval masxara, keyin g‘azab bilan munosabat bildirishi, Nodirmohbegimning ishoralari va yig‘isi har bir obrazning ruhiy holatini ochib beradi. Bunday ixchamlik hikoyaning dramatik zichligini ta’minlaydi.

Asarda tarixiylik ham muhim badiiy qatlamdir. Yozuvchi o‘tmishdagi xotin-qizlar hayotini tasvirlar ekan, voqeani shunchaki maishiy manzara shaklida bermaydi. U poligamiya, mutelik, erkak hukmronligi, xurofot va ijtimoiy tengsizlik kabi hodisalarni inson ruhiyatini yemiruvchi kuch sifatida ko‘rsatadi. Shu bilan birga, Qahhor biryoqlama bayondan qochadi: Unsinning qo‘rquvi, Nodirmohbegimning ojizligi, Dodxoning ichki vahimasi orqali muhitning har bir qatlamga qanday ta’sir qilishini ko‘rsatadi. Natijada hikoya tarixiy voqelik va umuminsoniy muammo tutashgan badiiy matnga aylanadi.

Maqolada olib borilgan tahlil shuni ko‘rsatadiki, “Dahshat”ni faqat “ayollar obrazi” yoki “qo‘rquv motivi” doirasida emas, balki erk falsafasi nuqtayi nazaridan ham o‘rganish zarur. Unsinning fojiali yakuni o‘quvchida adolat hissini uyg‘otadi; uning o‘z maqsadi yo‘lida jonini tikishi esa shaxs erki haqidagi badiiy fikrni kuchaytiradi. Shu ma’noda asar bugungi ilmiy izlanishlar uchun ham yangi talqin imkoniyatlarini beradi: unda gender yondashuv, psixologik tahlil, semiotik tahlil va konseptual tadqiqotlar uchun boy material mavjud.

Shu jihatdan “Dahshat” hikoyasi ta’lim jarayonida ham samarali o‘rganilishi mumkin. Asar orqali talabalar badiiy matnda konflikt yaratish, obraz xarakterini ochish, peyzaj va detalning ruhiy vazifa bajarishi, dialogning xarakterologik imkoniyatlari hamda ramziy ma’noni aniqlash kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradilar. Ayniqsa, Unsinning ichki kurashi misolida adabiy qahramonning psixologik evolyutsiyasini izohlash, Dodxo va Nodirmohbegim obrazlari orqali esa ijtimoiy muhitning shaxs taqdiriga ta’sirini tahlil qilish mumkin. Bu esa maqolaning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qahhorning “Dahshat” hikoyasi o‘zbek hikoyachiligida psixologik realizm, ijtimoiy tanqid va ramziy badiiy tafakkur uyg‘unlashgan yetuk asarlardan biridir. Hikoyada asosiy konflikt Unsinning qabristonga borishi bilan bog‘liq sarguzasht emas, balki ayol erki va zo‘ravon muhit o‘rtasidagi keskin to‘qnashuvdir. Asar nomidagi “dahshat” so‘zi ko‘p ma’noli bo‘lib, qabriston vahimasi bilan bir qatorda tirik insonlar yaratgan zulm, qo‘rquv va mutelik muhitini ham ifodalaydi.

Tadqiqot natijasida Unsin obrazi erkinlik istagining badiiy timsoli sifatida namoyon bo‘lishi aniqlandi. U qo‘rquvdan xoli emas, ammo qo‘rquvga qaramay o‘z maqsadi sari yuradi. Dodxo obrazi esa ijtimoiy hukmronlik va ma’naviy tubanlikning fosh etilgan ko‘rinishidir. Nodirmohbegim obrazi orqali yozuvchi ayollar muhitidagi iztirob, hamdardlik va kechikkan norozilikni tasvirlaydi. Hikoyadagi tabiat tasviri, ramziy detallar va qisqa dialoglar muallifning yuksak badiiy mahoratini ko‘rsatadi.

Maqolaning ilmiy-amaliy ahamiyati shundaki, “Dahshat” hikoyasini o‘rganish orqali talabalar o‘zbek adabiyotidagi ayol obrazi, psixologik tasvir, realizm, ijtimoiy konflikt va ramziy detal kabi muhim adabiy tushunchalarni chuqurroq anglash imkoniga ega bo‘ladilar. Asar bugungi kunda ham inson huquqi, ayol sha’ni, oilaviy zo‘ravonlik va erkinlik masalalarini adabiy-estetik nuqtayi nazardan muhokama qilish uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Demak, Abdulla Qahhor “Dahshat” hikoyasida o‘tmish manzarasini tasvirlash bilan cheklanmaydi; u insonni qo‘rquvga mahkum etuvchi har qanday muhitning ma’naviy halokatini ochib beradi. Unsin fojiasi o‘quvchini befarq qoldirmaydi, chunki bu fojia zamirida erkinlik, qadr-qimmat va insoniylik uchun aytilgan kuchli badiiy da’vat yotadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qahhor A. “Dahshat” hikoyasi. Ziyouz elektron kutubxonasi. URL: <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-nasri/abdulla-qahhor-1907-1968/abdulla-qahhor-dahshat-hikoya> (murojaat sanasi: 11.06.2026).
2. Ziyouz. Abdulla Qahhor (1907–1968): hayoti va ijodi haqida ma’lumot. URL: <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-nasri/abdulla-qahhor-1907-1968> (murojaat sanasi: 11.06.2026).
3. Qahhor A. Asarlar. Hikoyalar va qissalar. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, turli nashrlar.

4. Qo'shjonov M. Abdulla Qahhor mahorati. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1984.
5. Sharafiddinov O. Abdulla Qahhor. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1988.
6. Normatov U. Ustoz ibрати. – Toshkent, 2007.
7. Karimov N., Normatov U., Mamajonov S. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
8. Mirvaliyev S. O'zbek adiblari. – Toshkent: Fan, 1993.
9. Farmonova S.F.Q. Abdulla Qahhorning "Dahshat" hikoyasi tahlili // CyberLeninka, 2024.
10. Ibodullayeva M.B. Abdulla Qahhorning "Daxshat" hikoyasida ayollar obrazi // Modern Science and Research, 2025.
11. Mutolaa. Abdulla Qahhor — "Dahshat" asari haqida elektron ma'lumot. URL: <https://mutolaa.com/uz/book/dahshat> (murojaat sanasi: 11.06.2026).